

Tedarik zincirinde sürdürülebilirlik: BİST sürdürülebilirlik 25 endeksi şirketlerinde bir içerik analiziZekiye Çamlıca¹**Özet**

Sürdürülebilirlik son dönemlerin en önemli kavramlarından biri olarak hayatın tüm alanlarında karşımıza çıkmaktadır. İşletmecilik açısından, başta kaynak kullanımı ve çevresel etkiler olmak üzere yönetim sistemlerinin sürdürülebilirlik esasına göre düzenlenmesi gerek rekabet ve etik değerler gerekse değişen iş yapma koşullarına uyum açısından günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir. Kuruluşların sürdürülebilirliğe ilişkin zorunlu uygulamalara yüksek düzeyde uyum sağlaması yanında gönüllü ve inovatif uygulamaları geniş ölçüde hayata geçirebilmesi rekabet avantajı ve firma değerinin artırılması bakımından önemlidir. Ancak küreselleşme etkisi ile tedarik zincirlerinin önem kazanması bir işletmenin başarısının büyük ölçüde içinde yer aldığı tedarik zinciriyle birlikte şekillenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle, sürdürülebilirlik, tedarik zinciri yönetimi açısından da temel bir unsur haline gelmiştir. Kaynakların etkin yönetimini temel alan sorumlu tedarik zinciri yaklaşımı sürdürülebilirlikte yeni bir boyutu oluşturmakta ve sürdürülebilirlik değerlendirme ve raporlamalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çerçevede, tedarik zinciri sürdürülebilirliğinde güncel yaklaşımların irdelenmesini amaçlayan bu çalışmada, kavramların açıklanmasını takiben bir literatür taraması ve BIST Sürdürülebilirlik 25 Endeksindeki firmaların güncel raporlarına uygulanan içerik analizi yer almaktadır. Analiz kapsamında raporların tedarik zinciri ile ilgili bölümleri incelenmiş, sektörel bazda değerlendirmeler yapılarak farklılıklar ortaya konması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sorumlu Tedarik Zinciri, BİST**JEL Kodları:** L20, Q56, M10**Sustainability in supply chain: A content analysis of BIST sustainability 25 index firms****Abstract**

Sustainability is one of the most important concepts of recent times and appears in all areas of life. In terms of business, regulating management systems, especially resource use and environmental impacts, based on sustainability has become a necessity today in terms of competition, ethical values and adaptation to changing business conditions. It is important for organizations to comply with mandatory sustainability practices at a high level, as well as to implement voluntary and innovative practices on a large scale, in terms of competitive advantage and increasing company value. However, the importance of supply chains due to the impact of globalization has resulted in the success of a business being largely shaped by the supply chain in which it is located. Therefore, sustainability has also become a fundamental element in supply chain management. The responsible supply chain approach, based on the effective management of resources, creates a new dimension in sustainability and is frequently encountered in sustainability assessments and reporting. In this context, this study, which aims to examine current approaches in supply chain sustainability, includes a literature review and content analysis applied to the current reports of companies in the BIST Sustainability 25 Index, following the explanation of the concepts. Within the scope of the analysis, the sections of the reports related to the supply chain were examined and differences were revealed by making evaluations on a sectoral basis.

Keywords: Sustainability, Responsible Supply Chain, BIST**JEL Codes:** L20, Q56, M10**1. Giriş**

Sürdürülebilirlik 20. Yüzyılın sonlarından itibaren önemi giderek artan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Endüstrileşme sürecinin çevresel etkilerinin giderek daha fazla hissedilmekte, dünyanın gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ve insanca yaşam haklarını karşılayabilme potansiyelinin giderek

¹ Dr. Ö. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye, zcamlica@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8901-8394

Geliş Tarihi (Received): 21.07.2024

Kabul Tarihi (Acceptance): 26.07.2024

Yayın Tarihi (Published): 26.08.2024

doi: 10.58308/bemarej.1520009

Atf Şekli / How to cite: Çamlıca, Z. (2024). Tedarik zincirinde sürdürülebilirlik: BİST sürdürülebilirlik 25 endeksi şirketlerinde bir içerik analizi. *Business, Economics and Management Research Journal*, 7(2), 105-121. <https://doi.org/10.58308/bemarej.1520009>

azaldığı görülmektedir. Bu durum konuyla ilgili farkındalığın artmasını ve önlemlerin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. İşletmelerin üretim yaparken kullandıkları kaynaklardan gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını gözeterek faydalanmaları, üretim süreçlerinin ve çıktılarının mevcut ve gelecek nesillerin yaşamlarını sürdürülebilmesinde olumsuz etki yaratmayacak şekilde planlanması sürdürülebilirlik için temel unsurlardır. Sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları söz konusudur ve kalkınma kavramı ile yakından ilişkilendirilmiştir. Birleşmiş milletler tarafından 2015 yılından itibaren oluşturulan sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda sürdürülebilirlik çok daha geniş bir çerçevede ele alınmaya başlanmış, hedeflerin gerçekleştirilmesinde devlet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve bireylerin işbirliği esası benimsenmiştir. Bu bağlamda, somut uygulamaların hayata geçirilmesi için 2030 vizyonu belirlenmiştir. Bu son gelişmeler, özellikle gelişmiş ülkelerin tedarikçisi konumundaki ülkelerde faaliyet gösteren işletmeler için yeni gereklilikler ve sorumluluklar doğurmuştur. Diğer taraftan, küresel ekonomi koşullarında rekabet işletmeler arasında değil tedarik zincirleri arasında gerçekleşmektedir. Bu durum, işletmeleri tek başlarına değerlendirmeyi yetersiz kalmakta, içinde yer aldıkları tedarik zincirleriyle birlikte ele almayı gerektirmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilirliğin kapsam ve boyutu işletme yönetimi açısından da değişmiş, sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi kavramı önem kazanmıştır. Değişen yaklaşımlar sürdürülebilirliğin bir performans boyutu olarak değerlendirilmesine yol açmış, sürdürülebilirlik raporlamalarının önemini arttırmıştır. Son dönemlerde yeni bir kavram olarak raporlamalarda da sıklıkla kullanılan "Sorumlu Tedarik Zinciri" yaklaşımı gündeme gelmiştir. Bu çalışmada öncelikle sürdürülebilirlik kavramı ile işletmelerde ve tedarik zincirlerinde sürdürülebilirlik yaklaşımları irdelenecektir. Kurumsal sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik raporlaması bağlamında Çevresel Sosyal Yönetişim (ESG), GRI standartları ve Sorumlu Tedarik Zinciri kavramına değinilecektir. Çalışmanın son bölümünde BİST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi firmalarının 2023 yılı sürdürülebilirlik raporlarının nitel olarak incelenmesine dayalı bir uygulama yer almaktadır. Uygulama raporların tedarik zincirine ilişkin bölümlerine odaklanmıştır. İçerik analizi ile endeks şirketlerinin tedarik zinciri sürdürülebilirliğine nasıl yaklaştıklarının, hangi unsurlara vurgu yaptıklarının saptanması amaçlanmıştır. Rapor içerikleri sektörel bazda gruplanarak farklılıklar irdelenmiştir. Analizlerde MASQDA nitel veri analiz yazılımından faydalanılmıştır. Bulgular doğrultusundaki değerlendirmelere çalışmanın sonuç bölümünde yer verilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik basitçe herhangi bir şeyin veya durumun devamlılığını ifade etmekle birlikte günümüzde yaşamın neredeyse her alanında karşımıza çıkan, kapsamı oldukça geniş bir kavram haline gelmiştir. Küresel ısınma, iklim krizi, su, hava ve doğanın giderek kirlenmesi, endüstrileşmenin de katkıda bulunduğu bu değişimlerin insanların yaşam hakkını tehdit eden boyutlara ulaşması kavramı oldukça önemli kılmaktadır. Sürdürülebilirlik için bütün koşulların uygun olması halinde bile, bir iradenin bu doğrultuda tercih kullanması gerekir (Saban vd., 2017). Tüm kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarının da karşılanması gerekliliği gözetilerek kullanılması sürdürülebilirliğin temelini oluşturur. Sürdürülebilirlik kavramı 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan Brundtland Raporu ile literatüre girmiştir. Raporda sürdürülebilir kalkınma "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır (UN, 1987).

Sürdürülebilirlik temel olarak çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç ana boyuttan oluşmaktadır. Döngüsel ekonomi kavramı işletmeler için sürdürülebilirliğin hammaddelerin çıkış noktasından ürünün geri dönüştürülmesi veya bertaraf edilmesine kadar geçen süreci kapsayacak şekilde yönetilmesini gerektirmektedir (Çağlıyan & Acar, 2019). Günümüzde bu ana boyutların çok sayıda alt boyutla desteklenmesi ve bütünleşik bir yaklaşımla çözümlerin geliştirilmesi söz konusudur. İşletmeler söz konusu olduğunda sürdürülebilirlik için işletmenin iç ve dış faktörlerinin eşit ve dengeli biçimde, uzun vadeli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Günümüzde işletmelerin sürdürülebilirliği için "Kurumsal Sürdürülebilirlik" kavramının kabul gördüğü ve sürdürülebilirlik raporlamalarda yaygın biçimde bu ifadenin kullanıldığı söylenebilir (Dinh vd. 2023).

2.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik

İşletmeler faaliyetlerini gerçekleştirirken içinde buldukları çevreyle etkileşim halindedirler. Faaliyetleriyle çevrelerini etkilerken, çevrelerindeki olaylar da işletme faaliyetlerine etki eder. İşletmelerin varlıklarının devamlılığı bu karşılıklı etkileşimin iyi yönetilmesine bağlıdır. İş yapmaya yönelik bütünsel bir yaklaşımı ifade eden kurumsal sürdürülebilirlik yalnızca kâr odaklı bir stratejinin aksine işletme faaliyetlerinin dış faktörler üzerindeki etkilerine odaklanır (Fidanoğlu & AYTEKİN, 2022), Kurumsal sürdürülebilirlik uzun vadeli çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği hedefleyen yeni bir yönetim değeri olarak kabul edilebilir (Saban vd., 2017). Sürdürülebilir bir şirket, eylemlerinin dünya üzerinde derin sonuçlar doğurabileceğinin farkındadır ve olumlu toplumsal değişime ve sürekli kurumsal büyümeye aktif olarak katkıda bulunurken olumsuz etkileri en aza indirmeyi hedefler (Vanderbilt University, 2023). Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmelerden kaynaklanan fırsatları değerlendirip riskleri yöneterek uzun vadeli değer yarattığı, devamlılığını sağladığı bir iş modelidir (Camilleri vd., 2023). Bu yaklaşımda, işletmelerin kurumsal büyüme ve kârlılık yanında çevrenin korunması, sosyal eşitlik, adalet ve ekonomik kalkınma gibi sosyal hedeflere de eşit derecede yönelmesi önemlidir (Vardari vd. 2023). Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı; işletme faaliyetlerinin büyüme, verimlilik ve değer yaratma bağlamında sürdürülebilir bir biçimde gerçekleştirmesini ifade etmektedir. Bu kavram, büyüme odaklı geleneksel bakış açısıyla çevresel ve sosyal değerleri öne çıkaran alternatif bir yaklaşımı birleştirir. Bu sayede ekonomik çıkarlar çevreye zarar vermeden ve sosyal anlamda değer yaratarak sağlanır (Semtrio, 2024). İşletmenin karar alma faaliyetlerine ve mekanizmalarına sosyal, çevresel ve ekonomik yönlerini eşitlik, uyum ve dengeyi gözeterek dahil etmesi, kurumsal yönetişimi güçlendirirken riskleri azaltıp şirketin değerini artırır (Oliveira vd. 2023).

Kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarıyla işletmelerin elde edebileceği kazanımlar şu şekilde sıralanabilir (Casem, 2024, Semtrio 2024, Vanderbilt University, 2023, Vardari vd. 2023) ;

- Verimlilik ve şirket performansının artması
- Maliyetlerin azaltılması, artan inovasyon ve rekabet avantajı
- Sürdürülebilir büyüme, uzun vadeli planlama ve yatırımlar
- Kurum ve marka itibarının artırılması ve korunması
- Risklerin azaltılması ve etkin bir biçimde yönetilmesi
- Paydaşlarla ilişkilerin ve iletişimin güçlenmesi
- Çevrenin korunması, olumsuz çevresel etkilerin azaltılması

Kurumsal sürdürülebilirliğin önem kazanması işletmelerin bu konudaki performanslarının değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Kurumsal sürdürülebilirlik performans ölçümünde ESG (Çevresel-Sosyal-Yönetişim) çerçevesi esas alınmakta, işletmeler ESG performanslarını artırarak yatırım değerlerini arttırmayı amaçlamaktadır (Barbosa vd., 2023). Bu noktada kurumsal sürdürülebilirlik raporlamaları firmalara gerekli stratejik araçları sağlamak üzere devreye girmektedir (Semtrio, 2024).

2.2.1. Çevresel Sosyal Yönetişim (ESG)

Çevresel Sosyal Yönetişim (ESG) kavramı ilk olarak 2004 yılında Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesinin “Who Cares Wins” isimli raporunda yer almıştır. Rapor, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularının varlık yönetimi, menkul kıymet komisyonculuğu hizmetleri ve ilgili araştırma işlevlerine nasıl daha iyi entegre edileceğine dair yönergeler ve tavsiyeler geliştirmek üzere, davetli finansal kuruluşların ortak girişimleri ile oluşturulmuştur (UN, 2004). Finans sektörü tarafından başlatılan ESG, zamanla diğer sektörlere genişlemiştir. Geçmişte ekonomik fayda ve ortaklarının çıkarlarına öncelik veren şirketler, diğer paydaşlarının değişen kamu politikalarının da etkisiyle giderek artan baskısına maruz kalmış, bu nedenle kurumsal sürdürülebilirliği stratejik yönetimine entegre etme yoluna giderek ESG'yi uygulamaya yönelmişlerdir (Barbosa vd. 2023). ESG, yatırımcıların, yatırım kararlarında işletmelerin kârlılık gibi finansal göstergeleri yanında çevresel, sosyal ve yönetim konularını da dikkate almaları nedeniyle son yıllarda özellikle küresel boyutta faaliyet gösteren

işletmeler için önemli bir hale gelmiştir. İşletmelerin kurumsal sürdürülebilirliklerinin değerlendirilmesinde kabul görmüş bir yaklaşım olan ESG raporlama standartlarına temel teşkil etmektedir. Yüksek ESG skorları şirketleri yatırımcı ve nitelikli çalışanlar için çekici, toplum nezdinde itibarlı kılabilmekte, bu durum firmaları sürdürülebilirlik uygulamalarını arttırmaya yöneltmektedir.

ESG faktörleri çevresel, sosyal ve yönetim olarak sınıflandırılmakla birlikte genellikle birbiriyle bağlantılıdır ve faktörlerin yalnızca tek bir kategoride sınıflandırılması zor olabilmektedir. Ayrıca üç kategoride değerlendirilen bu faktörler genellikle ölçülebilir olmasına rağmen parasal değerle ifade edilmeleri güç olabilmektedir (CFA, 2023; LSEG, 2024). Şekil 1’ de ESG faktörleri ve başlıca alt boyutları gösterilmektedir.

Çevresel Sosyal Yönetişim (ESG) Faktörleri		
		
Çevresel	Sosyal	Yönetişim
<ul style="list-style-type: none"> - Kaynak kullanımı - Emisyonlar - İnovasyon 	<ul style="list-style-type: none"> - İşgücü - İnsan hakları - Toplum - Ürün sorumluluğu 	<ul style="list-style-type: none"> - Yönetim - Ortaklar - Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) stratejisi

Şekil 1. ESG Faktörleri

Kaynak: LSEG, 2024

Çevresel faktörler: Şirketin gezegen üzerindeki ekolojik etkisini ele alır. Firmanın iklim değişikliğini hafifletmek, kaynak tüketimini azaltmak, karbon emisyonlarını sınırlamak, üretim sürecinde oluşan kirliliği ve atıkları yönetmek, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek, suyun verimli kullanımı, ormansızlaşmaya, biyoçeşitliliğe dikkat etmek ve sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi uygulamak yoluyla tüm doğal dünyayı korumaya yönelik çevre dostu uygulamaları benimseme düzeyine odaklanır (CFA, 2023; Vanderbilt, 2024).

Sosyal faktörler: İşletmenin insanları ve ilişkileri dikkate alma düzeyine yöneliktir. Firma, müşteri memnuniyeti, veri koruma ve gizlilik, işgücünde cinsiyet ve çeşitlilik, çalışan bağlılığı, toplum ilişkileri, adil çalışma standartları gibi konulara dikkat ederek, yerel toplulukları destekleyerek ve insan haklarını teşvik ederek toplum üzerinde olumlu bir etki yaratma sorumluluğuna sahiptir (CFA, 2023; Vanderbilt, 2024).

Yönetişim faktörleri: İşletmenin yönetim standartlarını kapsar. Yönetim kurulu ve denetim komitesi yapısının oluşumu, rüşvet ve yolsuzluğun önlenmesi, yönetici tazminat politikası, lobicilik, siyasi katkılar ve muhbirlik planları bu kategoride yer alır. Yönetişim, şirketin hissedarlar, çalışanlar, müşteriler ve tedarikçiler dahil olmak üzere tüm paydaşlar için kâr elde etme ve uzun vadeli ekonomik değer yaratma becerisine odaklanır. Bunu yaparken herhangi bir grubun refahını tehlikeye atmadan sorumlu mali yönetim, sağlam yatırım kararları ve etik iş uygulamalarını garanti altına almayı ve kârlılığı sürdürmeyi içerir (CFA, 2023; Vanderbilt, 2024).

2.2.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlamaları

Sürdürülebilirlik performansını ölçmek ve raporlamak, şirketlerin ilerlemelerini izlemelerine ve paydaşlarıyla şeffaf bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olur (Casem, 2024). Çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri bütüncül bir yaklaşımla ele alan firmalar, belirli standartlarda hazırlanan, uluslararası alanda geçerliliği bu raporlamalar sayesinde büyüme stratejilerini geliştirmekte, kurumsal sürdürülebilirlik hedef ve faaliyetlerini ilgili tarafların bilgisine sumaktadırlar. Sürdürülebilirlik raporları, geleneksel finansal raporlama sistemine bir alternatifin ortaya çıkması nedeniyle finansal olmayan raporlama olarak adlandırılabilir (Kocamış & Yıldırım). Sürdürülebilirlik raporlamaları alanında gerekli olan çerçeveyi ortaya koyan birçok yönerge ve standart bulunmaktadır, bunların başlıcaları aşağıda sıralanmıştır (Semtrio, 2024):

- GRI - Global Reporting Initiative (Küresel Raporlama Girişimi)
- CDP - Carbon Disclosure Project (Karbon Saydamlık Projesi)
- CDSB - Climate Disclosure Standards Board (İklim Beyanları Standartları Kurulu)
- IIRC - International Integrated Reporting Council (Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi)
- DJSI - Dow Jones Sustainability Index (Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi)
- SASB - Sustainability Accounting Standards Board (Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu)
- SDGs - UN Sustainable Development Goals (Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri)

Kurumsal sürdürülebilirlik alanındaki raporlamalarda GRI Standartları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu standartlar serisi firmalara belirli yönergeler çerçevesinde kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerini ve performanslarını başarılı bir şekilde gösterme fırsatı vermektedir.

2.2.2.1. GRI Standartları

Global Reporting Initiative (GRI), diğer adıyla Küresel Raporlama Girişimi, tarafından oluşturulan Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması Standardı, firmalara; çevresel, sosyal ve ekonomik alanlardaki etkilerini raporlamaları için rehberlik etmektedir. Şirketlerin sorumlu çevresel davranış ilkelerine uymasını sağlamak için ilk hesap verebilirlik mekanizmasını oluşturmak amacıyla 1997 yılında ABD’de başlatılmıştır. Standartların ilk versiyonu 2000 yılında oluşturulmuş, sürekli güncellemelerle günümüze ulaşılmıştır (GRI, 2024).

İşletmeler, şehirler, ülkeler ve diğer kurum ve kuruluşlar için hazırlanabilen GRI raporlamaları, şeffaflık ve sorumluluk prensipleri üzerine kuruludur. Bu raporlar hem genel hem de detaylı biçimde tüm ESG boyutlarına önem vererek kurumsal sürdürülebilirlik performansının ortaya konması için esnek bir altyapı sunar. Büyüklüğü, sektörü ve lokasyonu ne olursa olsun kuruluşların kullanımına yönelik olan GRI raporlama çerçevesini temel alan sürdürülebilirlik raporları, kurumun taahhütleri, stratejisi ve yönetim yaklaşımının bir parçası olarak raporlama döneminde ortaya çıkan sonuçları içerir (Kocamış & Yıldırım, 2016: 44).

GRI standartlar serisi evrensel, sektörel ve konu standartları olarak çeşitlenmektedir (GRI, 2024). GRI Standartları çerçevesinde bir raporlamada yer alan birçok başlık/alt başlık vardır. Bu başlıklardan hangilerinin raporlamada yer alması gerektiği, sürdürülebilirlik raporlamasının kapsamına göre değişiklik göstermektedir (Semtrio, 2024). Başlıca uygulama alanları ve temel konular aşağıdaki gibidir (Worldfavor, 2024).

Evrensel Standartlar

- GRI 101: Temel
- GRI 102: Genel Beyanlar
- GRI 103: Yönetim Yaklaşımları

Konu Standartları

- GRI 200: Ekonomik Konulara İlişkin Beyanlar
- GRI 300: Çevresel Konulara İlişkin Beyanlar
- GRI 400: Sosyal Konulara İlişkin Beyanlar

2.3. Tedarik Zincirinde Sürdürülebilirlik

Tedarik zinciri süreçlerine sürdürülebilirlik anlayışının entegre edilmesini ifade eden sürdürülebilir tedarik zincirinin (Acar & Çağlıyan, 2021), doğal ve sosyal sistemlere zarar vermeden, uzun bir süre

boyunca kâr üretmeye devam etmesi beklenir. Tedarik zincirlerinin gerçek anlamda sürdürülebilir hale gelmesi için ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlar dikkate alınarak tasarlanması, organize edilmesi, koordinasyonu ve denetlenmesi gerekir (Pagell & Shevchenko, 2014: 45). Tedarik zinciri sürdürülebilirliği, gelir ve kârla ilgili geleneksel kurumsal tedarik zinciri çabalarına ek olarak şirketlerin ham madde tedarikinden üretime, depolamaya, teslimata ve aradaki her türlü ulaşım bağlantısına kadar ürünlerinin tedarik zincirindeki yolculuğunun çevresel ve insani etkisini dikkate alma çabalarını ifade eder. Amaç, enerji kullanımı, su tüketimi ve atık üretimi gibi faktörlerden kaynaklanan çevresel zararı en aza indirirken, operasyonlarının içinde ve çevresindeki insanlar ve topluluklar üzerinde olumlu bir etki yaratmaktır (Luther, 2020). Tedarik zinciri gibi tedarik zinciri sürdürülebilirliği de ürünün pazara girmesiyle sona ermez. Yeniden kullanma, geri dönüştürme, bertaraf stratejileri de sürdürülebilirliğin bir parçası olarak döngüsel ekonomiyi destekler biçimde planlanmalı ve uygulanmalıdır (Ramos, 2022). Şirketler, tedarik zinciri boyunca sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemeli, aynı zamanda tedarikçilerinin çevresel ve sosyal etkilerini, sürdürülebilirlik uygulamalarını da dikkate almalıdır (Mercan, 2022).

Günümüzde işletmelerin performansı üzerinde içinde yer aldıkları tedarik zincirinin etkisi büyüktür. Aynı şekilde tedarik zincirlerinin performansı da ağ içinde yer alan firmaların performansına bağlı olarak şekillenmektedir. Bir işletmenin kurumsal sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemesi ve başarıyla uygulaması, diğer tedarik zinciri üyelerinin aynı yaklaşımı benimsememesi durumunda çok anlam ifade etmeyebilir. Ancak zincirde yer alan firmaların sürdürülebilirliğin önemini kavramış ve benimsemiş olması halinde tedarik zincirinin sürdürülebilirliğinden bahsedilebilir. Sürdürülebilir tedarik zincirlerinin sürdürülebilir işletmelere benzer şekilde rekabet avantajına sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, zincir üyeleri birbirlerine sürdürülebilirlik uygulamalarına geçiş için talepte bulunabilmekte, tedarik zinciri sürdürülebilirliği uygulamalarına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Ancak çok sayıda üyeye sahip küresel tedarik zincirlerinde gerek üye sayısının ve alt yüklenicilerin fazlalığı gerekse gelişmekte olan ülkelerdeki tedarikçilerden kaynaklanan çok sayıda engel nedeniyle sürdürülebilirliğin sağlanması ve kontrolü oldukça güçtür (Chowdhury vd., 2022; Luther, 2020). Sürdürülebilirlik riskleri sıklıkla yurtdışı tedarikçilerin üretim süreçlerinde ortaya çıkmaktadır (Villena & Gioia, 2020). Sürdürülebilir tedarik zincirlerinin avantajları ve zorlukları aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (BMUB, 2017).

Sürdürülebilir tedarik zinciri yönetiminin avantajları;

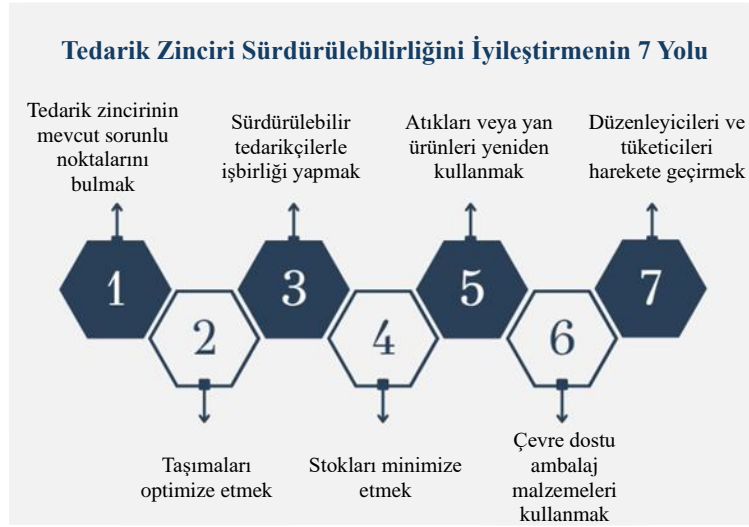
- Riski en aza indirme ve önlemek,
- Verimli iş süreçleri tasarlamak ve inovasyon kapasitesini güçlendirmek,
- Şeffaflığın güçlendirilmesi ve iş ortamında daha yüksek standartlar sağlamak,
- Kollektif olarak değer yaratmaktır.

Sürdürülebilir tedarik zinciri yönetiminin zorlukları;

- Sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi bir kısa mesafe koşusu değil, bir maratondur.
- Tedarik zincirindeki sürdürülebilirlik etkilerinin ve risklerinin belirlenmesi zorlu olabilir; odaklanmak gereklidir.
- Tedarikçilerle sürdürülebilirliği teşvik etmek, engeller ve dirençle başa çıkmak gerekir.
- Sürdürülebilir tedarik zinciri yönetiminin etkili olması için çeşitli mevcut iç süreçlere entegre edilmelidir.
- Sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi, doğrudan tedarikçilerin ötesine geçmeyi gerektirir.
- Veri yönetimi için katı gereksinimler vardır.

Dilmegani (2024)'ye göre tedarik zincirinde sürdürülebilirliği iyileştirmenin yolları Şekil 2'de gösterilmektedir. Öncelikle problemleri saptamak, sonrasında taşımaları azaltmak, tedarikçilerle işbirliğini arttırmak, atık ve yan ürünlerin değerlendirilmesi, çevreye duyarlı ambalajlama ve

paydaşların süreçlere dahil edilmesi tedarik zinciri sürdürülebilirliğini iyileştirmenin adımları olarak sıralanmıştır.

Şekil 2. Tedarik Zinciri Sürdürülebilirliğini İyileştirmenin 7 Yolu

Kaynak: Dilmegani, 2024

Sürdürülebilirlik raporlamalarında tedarik zinciri sürdürülebilirliği söz konusu olduğunda “Sorumlu Tedarik Zinciri” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bir sonraki başlıkta bu kavram irdelenmiştir.

2.3.1. Sorumlu Tedarik Zinciri

Tedarik zinciri sorumluluğu olarak da adlandırılan sorumlu kaynak kullanımı, şirketlerin tedarikçilerle ilişkilerini yönetirken sosyal ve çevresel hususları dikkate almaya yönelik gönüllü bir taahhüttür (Williams, 2019). Operasyonları dünya genelinde sınırları aşan küresel tedarik zincirleri üçlü sorumluluk boyutunda yönetim düzenlemeleri, üretim ve tüketimin sürdürülebilirlik gereklilikleri ile giderek daha fazla karşı karşıya kalmaktadır (Boström vd., 2015). Günümüzde tedarik zincirlerinin ekonomik, politik, toplumsal, hukuki, insan hakları, etik ve çevresel kaygıları ele alması, sorumlu ve sürdürülebilir olması beklenmektedir (Gurzawska, 2020). Uluslararası Ticaret Odası, sorumlu tedarik zinciri kavramını, şirketlerin tedarikçilerini yürürlükteki yasa ve düzenlemelere uymaları konusunda yapıcı bir şekilde etkileme çabalarının, süreklilik ve uzun vadeli verimlilik için tedarik zinciri yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi olarak açıklamaktadır: Birçok şirketin dünya genelinde binlerce tedarikçisi bulunmaktadır ve bir şirket tüm tedarikçilerinin eylemlerinden sorumlu tutulamaz Bununla birlikte özellikle üretim zincirleri genişledikçe tedarikçilerinin davranışlarını güvence altına alma becerisi, şirketlerin riskleri yönetmesine, üretim zincirlerindeki sosyal ve çevresel performansı iyileştirmesine ve rekabet avantajı oluşturmasına yardımcı olur (ICC, 2024). Sorumlu tedarik zinciri yönetimi davranışları tedarik zinciri sosyal performans sonuçlarını olumlu ve önemli ölçüde iyileştirmektedir (Antwi vd., 2020). İş stratejileri, sosyal açıdan sorumlu tedarik zinciri yönetimini önemli ölçüde etkilemekte, düşük maliyet stratejileri sorumlulukların büyük ölçüde ihmal edilmesine yol açarken sorumlu tedarik zinciri yönetimi uygulamaları ile sosyal performans arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir (Gedik, 2021: 844). Rekabetin giderek arttığı uluslararası pazarda, sosyal sorumluluk sahibi davranışlar sergilemek, çokuluslu şirketlerin yatırımcıları ve tüketicileri kazanmak için en yaygın olarak benimsediği stratejilerden biri haline gelmiştir (Zhang vd., 2024).

3. BİST Sürdürülebilirlik 25 Endeksinde Yer Alan Firmalar Üzerinde Bir Uygulama

Çalışmanın bu bölümünde önceki bölümlerde sözü edilen konulara açıklık ve yorum getirebilmek amacıyla BİST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi bileşenlerini kapsayan bir uygulamaya yer verilmiştir. BİST sürdürülebilirlik endekslerinin uygulanmaya başladığından itibaren pek çok çalışmaya konu

olduğu görülmektedir. Güncel literatürde BİST Sürdürülebilirlik Endeksini konu alan çalışmalar incelendiğinde, Yılmaz ve Cavlak (2020), Sevim (2021), Kaya ve Atasel (2022), Karaca ve Çonkar (2022), Güzyurdu ve Yaman (2024), Ertuğrul vd. (2024)'nin konuya finansal performans ve riskler açısından yaklaştığı, Başkaya ve Taş (2021) ile Acar vd. (2021)'nin finansal olmayan raporlama ve faktörleri ele aldığı görülmüştür. Şişman vd. (2016) tedarik zinciri yönetimi boyutuyla kurumsal sürdürülebilirlik ve finansal performans ilişkisini, Desticioglu ve Özyörük (2022) tedarik zinciri sürdürülebilirliğini, Yıldırım vd. (2018) ile Dağistanlı ve Çelik (2023) sürdürülebilirlik ve firma performansı ilişkisini incelemiştir. Literatürde sürdürülebilirlik raporları ve standartlara odaklanmış araştırmacılardan bazıları ise Kocamış ve Yıldırım (2016), Celayir (2020), Kaymak ve Serçemeli (2020) Beyazyol ve Ataman (2023) ve Atasel (2023) olarak sayılabilir. Vardari vd. (2020) kurumsal sürdürülebilirlik endeksinin BİST sürdürülebilirlik endeksi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Karaömer ve Oypan (2020) endekste yer alan bankacılık, Alaca ve Tepeci (2022) ile Arsu ve Arsu (2023) ise imalat sektörü firmalarını araştırma konusu olarak seçmiştir. Sezen Akar (2019) ve Tanrıverdi (2023) endekste otomotiv sektörü bileşenlerini incelemek için içerik analizi yöntemini kullanmışlardır.

3.1. Yöntem, Örneklem ve Kapsam

Çalışmanın evrenini BİST Sürdürülebilirlik 25 Endeksinde yer alan firmalar oluşturmaktadır. Güncelliğin sağlanabilmesi için bu firmalardan 2023 yılı sürdürülebilirlik raporlarını yayınlamış olanlar araştırma kapsamına dahil edilmiş, internet üzerinden erişime açık olan raporlar özellikle tedarik zinciri sürdürülebilirliği bakımından içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İlgili kısımlarda en çok vurgu yapılan kavramların saptanması amacıyla MAXQDA Analytics Pro (24.4.0) nitel veri analizi programından yararlanılmıştır.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi 4 Kasım 2014 tarihinden bu yana hesaplanmaktadır. Çıkış noktası şirketlerin çevresel, sosyal, kurumsal yönetim konularındaki risklerine ilişkin politika oluşturmaları sürecinde yol gösteren ve şirketlerin sürdürülebilirlik politikalarına ilişkin bilgiyi de sorumlu yatırımcılara ileten bir platform oluşturma yönünde borsaların önemli bir misyona sahip olduğu düşüncesidir. 21 Kasım 2022 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlayan BIST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi ise sürdürülebilirlik performansı yüksek ve aynı zamanda büyük ve likit şirketlerden oluşan bir endekstir. Endeks, genel sürdürülebilirlik notu 70 veya üzerinde, her bir ana başlık notu 60 veya üzerinde, kategori notlarından en az 8'i 50 veya üzerinde olan şirketlerin payları arasında İşlem Hacmi ve Piyasa Değeri en yüksek 25 pay seçilerek oluşturulmaktadır (BİST, 2024). Endeks bileşeni şirketlerin Türkiye'nin en güçlü finansal yapıya sahip firmaları arasında yer almalarının yanı sıra sürdürülebilirlik bakımından en yüksek öncülük etme potansiyeline sahip firmalar oldukları söylenebilir. Bu durumun araştırmanın önemini artırırken bulgu ve sonuçları anlamlı kılacağı öngörülmektedir.

3.2. Bulgular

Çalışmanın bulguları içerik analizi bulgularını gösteren özet tabloları ve MAXQDA nitel veri analizi programı ile yapılan metin analizlerinin sonuçlarını içerecek iki başlık altında sunulmuştur.

3.2.1. İçerik Analizi

BİST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi bileşeni olan firmaların 2023 yılı sürdürülebilirlik raporlarına ilişkin olarak yapılan taramada 25 firmadan 11 firmanın sürdürülebilirlik raporlarına erişilebilmiştir. Bu raporlar sürdürülebilir tedarik zinciri yaklaşımı doğrultusunda incelenmiş, konuya ne ölçüde ve nasıl yer verildiğine ilişkin bir değerlendirme yapılabilmesi için bulgular Tablo 1'de özetlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya dahil olan 11 şirketten dördü bankacılık, üçü perakende ticaret, ikisi imalat sektöründe faaliyet göstermekte olup birer tane de inşaat ve telekomünikasyon firması bulunmaktadır. İşletmelerin neredeyse tamamının entegre raporlama sistemini tercih ettiği, sürdürülebilirliğin tüm faaliyetlere entegre edildiği bir raporlama sistemine geçildiği görülmektedir. Raporların Çevresel-Sosyal-Yönetişim ilkeleri (ESG) temeline oturtulduğu, istisnasız biçimde GRI standartlarının benimsendiği saptanmıştır.

Tüm faaliyetlerdeki sürdürülebilirlik uygulamaları GRI standartlar serisinde yar alan standartlarla ilişkilendirilmiş, raporun ilgili sayfalarında standartlara atıf yapılarak ilişkilerin gösterilmiş, rapor sonunda veya eklerinde bu atıfların özetlendiği GRI içerik endekslerine yer verilmiştir. Çalışma tedarik zinciri sürdürülebilirliğine odaklandığı için sadece konuyla ilişkilendirilmiş standartlar taranmış ve Tablo 1’de genel hatlarıyla gösterilmiştir.

Raporlarda şirketlerin pek çoğu tarafından GRI yanında farklı uluslararası sürdürülebilir çevresel, sosyal, finansal sorumluluk standart, direktif ve beyanlarının da benimsenmiş olduğu ve bunlara atıfta bulunduğu görülmektedir. Bunlar arasında Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC), Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları (SASB) ve Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEPS) en yaygın olanlarıdır.

Tablo 1. BİST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi şirketlerinin sürdürülebilirlik raporlarına ilişkin özet

Şirket	Sektör	Rapor Adı	Sayfa Sayısı Toplam/Tedarik Zincirine Ayrılan	GRI İçerik Endeksi Tedarik Zincirine İlişkin Raporlanan Standartlar
AKBANK T.A.Ş.	Mali Kuruluşlar / Bankalar	2023 Entegre Faaliyet Raporu ve Ek Bilgiler	559/- Ek 23/1	GRI 204, GRI 308, GRI 407, GRI 408, GRI 409
BİM BİRLEŞİK MAĞAZALAR A.Ş.	Toptan ve Perakende Ticaret / Perakende Ticaret	2023 Entegre Faaliyet Raporu	208/2	GRI 2, GRI 3, GRI 308, GRI 407, GRI 408, GRI 409, GRI 414
ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	İmalat / Taş ve Toprağa Dayalı	Entegre Faaliyet Raporu 2023	332/2	GRI 3, GRI 204, GRI 308, GRI 414
ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.	İnşaat ve Bayındırlık / İnşaat ve Bayındırlık İşleri	Sürdürülebilirlik Raporu 2023	207/5	GRI 2, GRI 3, GRI 308, GRI 408, GRI 409, GRI 412, GRI 414
MAVİ GİYİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Toptan ve Perakende Ticaret / Perakende Ticaret	2023 Faaliyet Raporu	444/4	GRI 308, GRI 414
MİGROS TİCARET A.Ş.	Toptan ve Perakende Ticaret / Perakende Ticaret	Entegre Faaliyet Raporu 2023	292/4	GRI 308, GRI 414
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.	İmalat / Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	Entegre Faaliyet Raporu 2023	331/4	GRI 2, GRI 3, GRI 204, GRI 308, GRI 414
TURKCELL İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	Bilgi ve İletişim / Telekomünikasyon	2023 Entegre Faaliyet Raporu	357/4	GRI 2, GRI 3, GRI 408, GRI 409
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	Mali Kuruluşlar / Bankalar	2023 Entegre Faaliyet Raporu	518/4	GRI 204, GRI 407, GRI 408, GRI 409
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	Mali Kuruluşlar / Bankalar	2023 Entegre Faaliyet Raporu	469/2	GRI 2, GRI 3, GRI 203, GRI 204, GRI 308, GRI 408, GRI 414
TÜRKİYE SINAI KALKINMA BANKASI A.Ş.	Mali Kuruluşlar / Bankalar	Entegre Faaliyet Raporu 2023	218/1	GRI 3

Kaynak: BIST, 2024; KAP, 2024.

Raporlar sektörlere göre gruplandırılarak incelendiğinde Tedarik Zinciri açısından GRI Standartları ile ilişkilendirilen konular Tablo 2’de özetlenmiştir. Tedarik zinciri sürdürülebilirliği kapsamında genel olarak tedarikçi seçiminde çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesi, tedarikçilerin çevresel ve sosyal etkilerinin izlenmesi ve negatif etkilerin azaltılmasına yönelik olarak tedarikçinin desteklenmesi ve işbirliği konuları yer almaktadır. Çocuk işçiliği ve cebren çalıştırma risklerinin firma ve tedarikçi düzeyinde eliminasyonu, çalışanların örgütlenme ve toplu sözleşme hakkına riayet edilmesi, yerel tedarikçilerle çalışmanın önceliklendirilmesi konularına ilişkin standartların tüm sektörler açısından öne çıktığı ancak bu konuların firma ve sektör bazında farklı başlıklar altında değerlendirildiği görülmektedir. Bankacılık sektörü açısından bakıldığında Yatırım ve Kredilerde Sosyal Etki

Değerlendirmesinin, İnsan Hakları, Finansal Performans ve Kârlılığın ise Toplumsal Refaha Katkı boyutunda dolaylı ekonomik etkiler kapsamında değerlendirilmesi bir farklılık olarak ifade edilebilir. Perakende, imalat, inşaat ve telekomünikasyon sektörlerinde Değer Zinciri ve İş Modeli ve İlişkileri vurgusu göze çarpmakta, imalat sektöründe taşeron ve alt yüklenicilere değinilmektedir. Telekomünikasyon sektörü için ise Etik Davranış başlığı altında İnsan hakları, İş etiği, Ortak değerler, Rüşvet ve yolsuzlukla mücadele ve uluslararası sermaye piyasalarına uyum, Rekabet yönetimi ve Yapay zekâ konularının yer alması farklılık olarak dikkat çekmektedir.

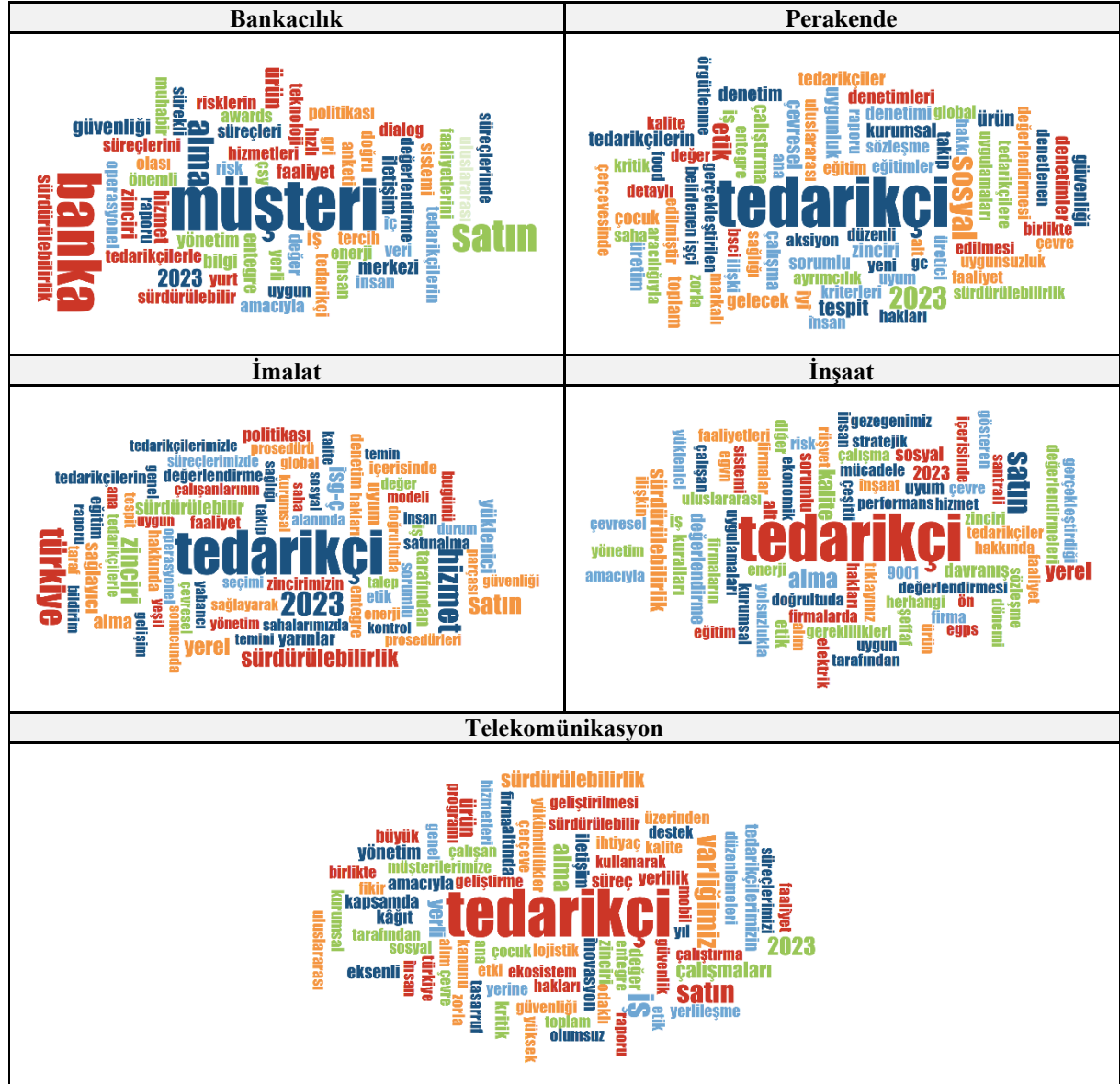
Tablo 2. Sektörlere göre raporlarda GRI standartlarıyla ilişkilendirilmiş tedarik zinciri konuları

Sektör	GRI Standartlarıyla İlişkilendirilen Tedarik Zinciri Konuları
Bankacılık	<ul style="list-style-type: none"> - Genel Açıklamalar (<i>Çalışan olmayan çalışanlar; sorumlu tedarik zinciri</i>) - Sürdürülebilir Satın Alma (<i>Yerel tedarikçiler; tedarikçilerin çevresel etkileri</i>) - Çalışan Memnuniyeti ve Bağlılığı (<i>Örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı</i>) - İnsan Hakları (<i>Çocuk işçiliği, Zorla veya cebren çalıştırma vakaları, Yatırım ve kredilerde sosyal etki değerlendirmesi</i>) - Sorumlu Satın Alma ve Tedarik Zinciri (<i>Paydaş katılımı, Tedarikçilerle iletişim, Tedarikçilerin sosyal ve çevresel etkileri</i>) - Tercih Edilen İşveren Olma (<i>Yerel tedarikçiler; Paydaş ilişkileri</i>) - Kapsayıcılık ve Fırsat Eşitliği (<i>Örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı, Çocuk işçiliği, Zorla veya cebren çalıştırma vakaları</i>) - İş Etiği, Şeffaflık, Kurumsal Yönetim (<i>Çocuk işçiliği</i>) - Toplumsal Refaha Katkı (<i>Dolaylı ekonomik etkiler; Finansal Performans ve Kârlılık</i>) - Faaliyetler ve Çalışanlar (<i>Değer zinciri</i>) - Sorumlu Satın Alma ve Tedarik Yönetimi (<i>Sorumlu tedarik, tedarikçi çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi</i>)
Perakende Ticaret	<ul style="list-style-type: none"> - İş Sağlığı ve Güvenliği (<i>Örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı, çocuk işçiliği, Zorla veya cebren çalıştırma vakaları</i>) - İnsan Hakları ve Tedarik Zincirinde Bağımsız Güvence Beyanı (<i>Tedarikçi sosyal değerlendirmesi</i>) - Döngüsel Ekonomiyi Destekleme (<i>Tedarikçi seçiminde çevresel etki değerlendirmesi</i>) - Sorumluluk ve Farkındalık Çalışmaları (<i>Tedarikçi seçiminde sosyal etki değerlendirmesi</i>)
İmalat	<ul style="list-style-type: none"> - Genel Açıklamalar (<i>İş modeli, değer zinciri, taşeron firmalar, alt çalışanlar, paydaşlarla iletişim</i>) - Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi (<i>Sürdürülebilirlik öncelikleri, yerel tedarikçiler, tedarikçilerin çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi</i>) - Sürdürülebilir Ekonomik Değer (<i>Sürdürülebilirlik öncelikleri, yerel tedarikçiler, tedarikçilerin çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi</i>)
İnşaat	<ul style="list-style-type: none"> - Genel Göstergeler (<i>Değer zinciri, iş ilişkileri</i>) - Etik ve Uyum Çalışmaları (<i>Çocuk işçiliği, Zorla veya cebren çalıştırma vakaları, İnsan hakları üzerine çalışan eğitimleri</i>) - Tedarikçilerin Çevresel ve Sosyal Uygunluğu (<i>Tedarikçilerin çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi</i>)
Telekomünikasyon	<ul style="list-style-type: none"> - Genel Açıklamalar (<i>Değer zinciri, iş ilişkileri</i>) - İnsan Odaklı Kurumsal Kültür (<i>Çocuk işçiliği, Zorla veya cebren çalıştırma vakaları</i>) - Etik Davranış (<i>İnsan hakları, İş etiği, Ortak değerler, Rüşvet ve yolsuzlukla mücadele ve uluslararası sermaye piyasalarına uyum, Rekabet yönetimi, Yapay zeka, Değer odaklı ve sorumlu tedarik zinciri yönetimi</i>)

3.2.2. Metin Kelime Analizi

Çalışma kapsamında incelenen rapor bölümleri MAXQDA programında analiz edildiğinde sektör bazında yukarıda verilen bulguları destekleyici kelime bulutu görselleri elde edilmiştir. Şekil 3'teki kelime bulutu görselleri incelendiğinde Bankacılık sektörü için “müşteri” ve “banka” kelimelerinin Tedarik Zinciri bağlamında da öne çıktığı görülmektedir. Satın, alma, sürdürülebilirlik, ürün, hizmet, faaliyet, güvenlik, dialog, iş, değer, risk, bilgi, teknoloji, ÇSY kavramlarının sektör için öne çıkan diğer kavramlar olduğu söylenebilir. Perakende, İmalat, İnşaat ve Telekomünikasyon sektörlerinde ise “tedarikçi” kelimesi odağı oluşturmaktadır. Genel olarak sürdürülebilirlik, satın, alma, zincir, çevresel, sosyal, ürün, etik gibi kavramların bu sektörler için kelime bulutu görsellerinde ağırlıklı olarak yer aldığı söylenebilir. Perakende ticaret sektörü için sözleşme, denetim, üretim, örgütlenme, çocuk, cebren, global, BSCI, GC ifadelerinin, imalat sektörü için Türkiye, yerel, uyum, enerji, yüklenici, İSG-Ç

terimlerinin, inşaat sektörü için, gezegen, elektrik, davranış, performans, inşaat, ekonomik, eğitim, 9001 kavramlarının, telekomünikasyon sektörü içinse inovasyon, lojistik, ekosistem, tasarruf, mobil, ihtiyaç, düzenleme, fikir, yerlilik kelimelerinin dikkat çekici olduğu ifade edilebilir.

Şekil 3. Raporların sektör bazında kelime analizi

Uygulamanın son bölümünde raporlarda GRI standartlarıyla ilişkilendirilmiş tedarik zinciri konularının özetlenmesine esas teşkil eden rapor bölümleri içerdikleri kelime kombinasyonları bakımından analiz edilerek GRI standartlarıyla ilişkilendirilmiş kelime grupları görselleştirilmiştir. Şekil 4'te GRI standartlarıyla ilişkilendirilmiş tedarik zinciri konularına ait kelime kombinasyonları görülmektedir. Görsel incelendiğinde “satın alma” ifadesi başta olmak üzere “insan hakları”, “iş birliği”, “ürün güvenliği”, “hizmet sağlayıcı”, “kalite yönetim”, “yönetim sistemi”, “sosyal etkiler”, “değer zinciri”, “çocuk işçiler”, “cebre/zorla çalıştırma” ifadeleri dikkat çekmekte, GRI 308, GRI 408 ve GRI 414 standartlarının metinlerde en çok vurgu yapılan standartlar olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4. GRI standartlarıyla ilişkilendirilmiş tedarik zinciri konularına ait kelime kombinasyonları

4. Değerlendirme ve Sonuç

Sürdürülebilirlik kavramı ilk ortaya atılmasından bu yana giderek artan bir önem kazanmıştır. Kavramın uygulamalarla birleştirilmesi, kapsamının genişlemesi ve yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur. Aslında sürdürülebilirliği insan yaşamını ve geleceğini giderek zorlaştıran günümüz koşulları ile mücadele edebilmenin kaçınılmaz ve tek yolu olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Dolayısıyla geçmişte bir zorunluluk olarak görülmesi mümkün olmayan, gereksiz veya detay olarak nitelendirilebilecek pek çok uygulama çoktan hayatımıza girmiş durumdadır. İşletmeler sürdürülebilirliği tehdit eden pek çok uygulamanın bizzat sorumlusu olarak görülmesi, kaynakların giderek tükenmesinin varlıklarını tehdit eder hale gelmesi ve paydaşlarının beklentilerini yerine getirme yükümlülükleri doğrultusunda sürdürülebilirlikle ilgili çalışmaların odağında bulunmaktadır. Küreselleşme ile ticarette sınırların ortadan kalkması, teknoloji ve lojistikteki gelişmeler günümüzde hemen hemen her işletmeyi bir tedarik zincirinin bileşeni haline getirmiştir. Bu durum artık işletmelerin faaliyet ve performanslarının sadece işletme sınırları içinde planlanması, yürütülmesi ve denetlenmesini imkânsız kılmaktadır. İşletmeler ancak içinde yer aldıkları tedarik zinciri ile uyumlu hareket etmek, karşılıklı işbirliği, etkileşim ve bilgi paylaşımıyla ortak fayda yaratmak suretiyle kendi performanslarını arttırabilmektedir. Sürdürülebilirlik uzun zamandır bir performans boyutu olarak değerlendirilmekte, önemi giderek artmaktadır. Bu bağlamda hem tedarik zincirindeki üyeler hem de diğer iç ve dış paydaşlar sürdürülebilirlik konusunda işletmeler için birer baskı unsuru haline gelebilmektedir. Geline nokta yatırımcıların da konunun önemini kavraması sürdürülebilirliğe işletmenin yatırım değerini etkileyebilme boyutu kazandırmıştır.

Çalışmanın bulguları doğrultusunda sürdürülebilirliğin endekste yer alan firmalar tarafından bir değer olarak kabul gördüğü, kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı doğrultusunda tüm faaliyetlere entegre edilerek Çevresel-Sosyal Yönetişim ilkelerine ve başta GRI olmak üzere sürdürülebilirlik standartlarına dayalı bir çerçeveyi esas alan raporlamaların yapıldığı görülmektedir. Sürdürülebilirlik raporlaması son dönemde ayrı değil entegre faaliyet raporlarına dahil edilmek suretiyle yapılmaktadır. Bulgular değerlendirildiğinde tedarik zinciri bağlamında firmalar Sorumlu Tedarik Zinciri yaklaşımını benimsemiş olmakla birlikte satın alma, tedarikçi değerlendirme ve denetiminde çevresel ve sosyal etkilerin dikkate alınması gibi temel unsurların çok ötesine geçilemediği söylenebilir. Sektörel bazda incelendiğinde sektörlerin yaklaşımlarında ve uygulamalarında belirgin farklılıklar olduğu ifade edilebilir. Bankalar için tedarik zinciri konularında öncelik müşteri olurken diğer sektörlerde tedarikçi temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankacılık sektöründe teknoloji ve finansman-insan hakları ilişkisine vurgu yapılması, telekomünikasyon sektöründeki mobil teknolojiler, yapay zekâ, inovasyon, lojistik, ekosistem, tasarruf vurgularının daha güncel, yenilikçi ve geleceğe dönük olduğu değerlendirilebilir. Sürdürülebilirlik raporlamasının önemli bir alan olarak giderek daha yaygın ve kapsamlı hale karşımıza çıkacağı açıktır. Bu alanın gelecek dönemlerde önemli açılımlara sahne olması beklenebilir. Konuyla ilgili çalışmaların kapsamı genişletilerek sürdürülmesi konunun önemine vurgu yapılması bakımından önemlidir. Çalışmanın BİST Sürdürülebilirlik Endeksine genişletilmesi, geçmiş

yıllara ait raporların dahil edilmesi ve periyodik olarak tekrar edilmesi uzun vadeli ve daha geniş çıkarımların yapılabilmesine olanak sağlayacaktır.

Kaynakça

- Acar, M., Durmaz, Ş., & Coşgunaras, Ş. N. (2021). Sürdürülebilirlik performansını etkileyen finansal ve finansal olmayan faktörler üzerine bir araştırma: BIST sürdürülebilirlik endeksi örneği. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 14(1), 129-160.
- Acar, Ö. E., & Çağlıyan, V. (2021). Sürdürülebilir tedarik zinciri uygulamaları ve dış kaynak kullanımının işletme performansına etkisi: otomotiv sektöründe bir araştırma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 408-433.
- Akar, G. S. (2019) Sustainable Production: Evaluation of Turkish Automotive Sector. Özer Özçelik (ed.) *Studies on Interdisciplinary Economics and Business Vol. II*, (s. 239-247) Peter Lang,
- Alaca, S., & Tepeci, M. (2022). Development of a New Composite Index for Measuring Sustainability Performance of Manufacturing Companies Operating in BIST Sustainability Index. *Journal of Economy Culture and Society*, (66), 261-292.
- Antwi, M., Zhou, L., & Antwi, C. (2020). Analysis of the relationship between responsible supply chain management and social performance. *International Journal of Scientific Research in Science and Technology*, 7(2), 169-175.
- Atasel, Ü. O. Y. (2023). GRI 400 sosyal standartlar serisi kapsamında BIST sürdürülebilirlik endeksi'nde bir araştırma. *Financial Analysis/Mali Çözüm Dergisi*, 33(179).
- Arsu, Ş. U., & Arsu, T. (2023). Evaluation of the corporate sustainability performance of manufacturing companies in the BIST sustainability index with multi-criteria decision-making methods. *Business & Economics Research Journal*, 14(4), 479-501.
- Barbosa, A., S., Silva, M. C. B. C., Silva, L. B., Morioka, S. N., & Souza, V. F. (2023). Integration of environmental, social, and governance (ESG) criteria: their impacts on corporate sustainability performance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1-18.
- Başkaya, A. V., & Taş, O. (2021). Finansal olmayan raporlama ve BIST sürdürülebilirlik endeksi şirketlerinde bir çalışma. *PressAcademia Procedia*, 13(1), 12-16.
- Beyazyol, E., & Ataman, B. (2023). Sürdürülebilirlik raporlaması ve BIST sürdürülebilirlik endeksine tabi şirketlerde bir araştırma. *Öneri Dergisi*, 18(59), 110-145.
- BIST. (2024, Temmuz, 8), <https://borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksleri>
- BMUB (2017), Step-by-Step Guide to Sustainable Supply Chain Management A Practical Guide for Companies, Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Building and Nuclear Safety (BMUB).
- Boström, M., Jönsson, A. M., Lockie, S., Mol, A. P., & Oosterveer, P. (2015). Sustainable and responsible supply chain governance: Challenges and opportunities. *Journal of Cleaner Production*, 107, 1-7.
- Camilleri, M. A., Troise, C., Strazzullo, S., & Bresciani, S. (2023). Creating shared value through open innovation approaches: Opportunities and challenges for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 32(7), 4485-4502.
- Casem (2024, Temmuz 9), <https://www.casem.com.tr/kurumsal-surdurulebilirlik-nedir-ve-boyutlari-nelerdir/>
- Celayir, D. (2020). Kurumsal yönetim açısından sürdürülebilirlik raporlarının güvencesi ve borsa istanbul (BIST) sürdürülebilirlik endeksi üzerinde bir inceleme. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(1), 20-44.

- CFA Institute, (2023, Ekim 10) -<https://www.cfainstitute.org/en/research/esg-investing>)
- Chowdhury, M. M. H., Rahman, S., Quaddus, M. A., & Shi, Y. (2022). Strategies to mitigate barriers to supply chainsustainability: an apparel manufacturing case study. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 38(4), 869-885
- Çağlıyan, V., & Acar, Ö. E. (2019). *Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Tedarik Zinciri Yönetimi ve Dış Kaynak Kullanımı*. Billur Yayınevi.
- Dağıstanlı, H. A., & Çelik, İ. (2023). Sürdürülebilirlik raporlaması ve firma performansı: BIST Sürdürülebilirlik Endeksi üzerine bir uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (76), 1-16.
- Desticioğlu, B., & Özyörük, B. (2022). Sustainable Supply Chain Management and application of BIST sustainability index. In *International Conference on Management Science and Engineering Management* (pp. 693-704). Cham: Springer International Publishing.
- Dilmegani, C. (2024). *7 ways to improve your supply chain sustainability in 2024*. <https://research.aimultiple.com/supply-chain-sustainability/>
- Dinh, T., Husmann, A., & Melloni, G. (2023). Corporate sustainability reporting in Europe: A scoping review. *Accounting in Europe*, 20(1), 1-29.
- Ertuğrul, A., Külekçi, İ., & Bumin, M. (2024). İşletme değeri ile finansal riskler arasındaki ilişki: BIST sürdürülebilirlik endeksi üzerine uygulama. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 213-229.
- Fidanoğlu, A., & Aytekin, M. (2022) *Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İşletme Performansı*. Gazi Kitabevi.
- Gedik, Y. (2021). Sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi: kuramsal bir değerlendirme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3), 830-860.
- GRI (2024, Temmuz 10). <https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>
- Gurzawska, A. (2020). Towards responsible and sustainable supply chains—innovation, multi-stakeholder approach and governance. *Philosophy of Management*, 19(3), 267-295.
- Güzyurdu, F., & Yaman, S. (2024). Exploring the Impacts of financial failure risk on sustainable growth policies: evidence from the BIST sustainability index companies. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 230-253.
- ICC (2024, Temmuz 10). <https://iccwbo.org/global-insights/integrity-and-good-governance/supply-chain-responsibility/>
- KAP (2024, Temmuz 8). <https://www.kap.org.tr/tr/Endeksler>
- Karaca, S., & Çonkar, K. (2022). The effect of financial risks of companies listed in the BIST sustainability index on stock prices. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 107-125.
- Karaömer, Y., & Oypan, O. (2020). Measurement and determination of brand value of banks in BIST sustainability index: A financial approach. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 189-202.
- Kaya, U., & Atasel, O. Y. (2022). Entegre raporlama çerçevesinde tanımlanan sermaye öğelerinin değer yaratma süreci ile ilişkisi: BIST sürdürülebilirlik endeksi'nde bir araştırma. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 249-276.
- Kaymak, G., & Serçemeli, M. (2020). Faaliyet raporlarının entegre raporlamaya uygunluğu üzerine BIST sürdürülebilirlik endeksi'nde yer alan şirketlerde bir araştırma. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2), 239-260.

- Kocamiş, T. U., & Yıldırım, G. (2016). Sustainability reporting in Turkey: Analysis of companies in the BIST sustainability index. *European Journal of Economics and Business Studies*, 2(3), 41-51.
- LSEG (Temmuz 5 2024). https://www.lseg.com/content/dam/data-analytics/en_us/documents/methodology/lseg-esg-scores-methodology.pdf
- Luther, D. (2020). Supply chain sustainability: Why it is important & Best practices. <https://www.netsuite.com/portal/resource/articles/erp/supply-chain-sustainability.shtml>
- Mercan, Y. (2022), Endüstri 4.0'ın sürdürülebilir üretimdeki yeri, Onur Çetin (Ed.), *Tedarik Zinciri Yönetiminde Sürdürülebilirlik ve Teknoloji* (s. 131-153), Paradigma Akademi.
- Oliveira, U. R., Menezes, R. P., & Fernandes, V. A. (2024). A systematic literature review on corporate sustainability: contributions, barriers, innovations and future possibilities. *Environment, development and sustainability*, 26(2), 3045-3079.
- Pagell, M., & Shevchenko, A. (2014). Why research in sustainable supply chain management should have no future. *Journal of Supply Chain Management*, 50(1), 44-55.
- Ramos, M. (2022), What is supply chain sustainability? <https://www.ibm.com/blog/what-is-supply-chain-sustainability/>
- Saban, M., Küçüker, H., & Küçüker, M. (2017). Kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili raporlama çerçeveleri ve sürdürülebilirlik raporlamasında muhasebenin rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), 101-115.
- Semtrio (2024, Temmuz 10). <https://www.semtrio.com/blog/kurumsal-surdurulebilirlik-nedir-ve-boyutlari-nelerdir>
- Sevim, U. (2021). İşletmelerin çevresel yatırım harcamalarının finansal performans üzerine etkisi: BİST sürdürülebilirlik endeksi üzerine bir araştırma. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(1), 55-67.
- Şişman, B., Doğan, M., & Ağca, V. (2016). Tedarik zinciri yönetimi boyutuyla kurumsal sürdürülebilirlik ve finansal performans ilişkisi: BİST sürdürülebilir endeksinde yer alan firmalarda bir araştırma. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 75-96.
- Tanrıverdi, İ. (2023). Otomotiv sektöründe sürdürülebilir tedarik zinciri uygulamalarına yönelik bir içerik analizi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 18(70), 216-236.
- UN. (1987). Our common future, report of the world commission on environment and development, 1987, Oslo. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- UN (2004). Who cares wins, financial sector initiative, https://www.unepfi.org/fileadmin/events/2004/stocks/who_cares_wins_global_compact_2004.pdf
- Vanderbilt University (2023). What is corporate sustainability? <https://business.vanderbilt.edu/corporate-sustainability-certificate/article/what-is-corporate-sustainability/#:~:text=Defining%20Corporate%20Sustainability,a%20solely%20profit%20driven%20strategy.>
- Vardari, D. S. L. ,Gashi, R., & Ahmeti, H. G. (2020). The impact of corporate sustainability index on BIST sustainability index. *European Journal of Sustainable Development*, 9(2), 375-390.
- Villena, V. H., & Gioia, D. A. (2020). A more sustainable supply chain. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2020/03/a-more-sustainable-supply-chain>
- Williams, L. (2019). *Defining the responsible supply chain*. <https://www.minespider.com/blog/defining-the-responsible-supply->

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu alışmanın tm hazırlanma srelerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gsterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Bu alışma etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

ARAřTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %100